

Rapport 2012:32

Arkeologisk förundersökning

Mur i Skänninge rådhus

RAÄ 5
Skänninge rådhus
Skänninge stad
Mjölby kommun
Östergötlands län

Marie Ohlsén

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

AVDELNINGEN FÖR ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

Mur i Skänninge rådhus

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte	5
Metod och dokumentation	5
Resultat och tolkning	5
Referenser	5
Tryckta källor	5
Övriga källor	5
Tekniska uppgifter	8

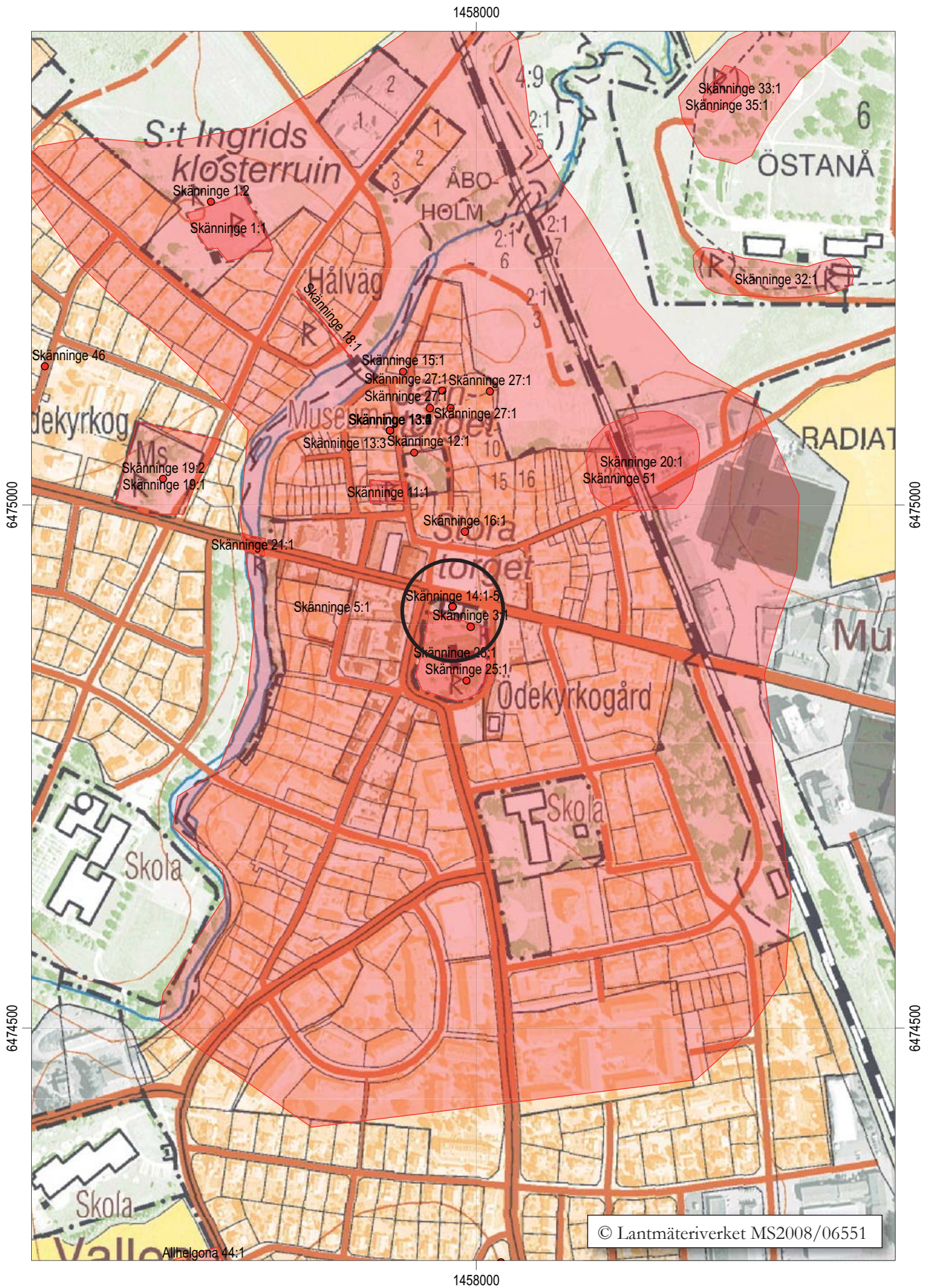
Sammanfattning

Med anledning av planer på att sänka ett golv inne i Skänninge rådhus utförde Östergötlands länsmuseum i april 1997 en arkeologisk förundersökning. Ytskiktet avlägsnades av entreprenören. Därefter vidtog handrensning och två gropar grävdes intill en framrensad mur.

Muren utgör troligen resterna efter en grundmur till en äldre vägg. Om denna vägg tillhört de äldre versionerna av de rådhus som brunnit ner eller om det rör sig om en tidigare innervägg i det nuvarande rådhuset gick inte att avgöra. Inget av arkeologiskt intresse framkom förutom utfyllnadsmassor bestående av tegelkross, kol och kalkbruk.

Marie Ohlsén
avdelningschef

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 085 41, med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5000.

Inledning

Östergötlands länsmuseum utförde en arkeologisk förundersökning i samband med sänkning av ett golv inne i Skänninge rådhus. Förundersökningen utfördes efter muntligt beslut (JE, BH) från Länsstyrelsen i Östergötlands län. En sänkning av befintligt golv planerades att ske med ca 0,30 m från nuvarande golvnivå. Den totala ytan omfattade ca 15 m².

Uppdragsgivare var Länsstyrelsen i Östergötlands län vilka även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för förundersökningen samt utformningen av rapporten är undertecknad.

Områdesbeskrivning

Det berörda området ligger inom Skänninge medeltida stadsområde, RAÄ 5. Staden tycks ha vuxit fram successivt under 1000- och 1100-talen, först som en centralort vid ett vägmöte och vadställe, senare som en av Östergötlands äldsta städer. Skänninge omnämns första gången år 1178. Staden når sin höjdpunkt under senare delen av 1200-talet och 1300-talet. 1400-talet innebar en stark tillbakagång i takt med att Vadstena växte till och ett par stora bränder under 1400-talet bidrog säkert till nedgången. Under 1500-talet verkar Skänninge snarast haft karaktär av förstörd bondby med enstaka specialiserade näringar (Feldt 2004, Haselmo 1983).

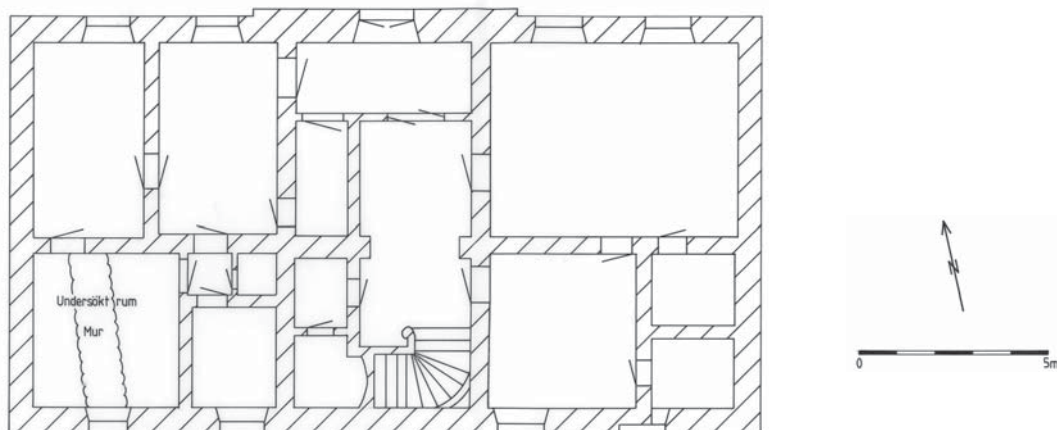
Allhelgonakyrkan uppfördes troligtvis som en träkyrka under 1000-talet för att under 1100-talet byggas om i kalksten. Man antar att tornet, som på många andra kyrkor, tillkommit under 1200-talet. Allhelgonakyrkan var Skänninges stadskyrka fram till dess att Vårfrukyrkan stod klar i början av 1300-talet, för att därefter bli landsförsamlingens kyrka (ibid).

År 1421 omtalas Skänninge första rådhus men var den medeltida byggnaden har legat är inte känt. En rådsinstitution finns dock belagd i början av 1300-talet. I en anteckning från år 1753 skall rådhuset år 1685 ha flyttats från Stora torgets västra sida till dess södra. I kv Gillestugan (nuvarande stadshotell och bibliotek) har murrester påträffats vilka kan utgöra resterna efter det medeltida rådhuset (Mathiasson 1995).

Ett nytt rådhus uppfördes 1685 mellan Stora torget och Vårfrukyrkan. Detta förstördes vid en brand som härjade staden 1718. Några år efter denna händelse uppfördes ett nytt rådhus på samma plats men även detta föll för lågorna år 1760. Nuvarande rådhuset i Skänninge uppfördes 1769-72 med Carl Fredrik Adelcrantz som arkitekt. Enligt uppgift uppfördes huset delvis av medeltida tegel som kan ha hämtats från något av de två nedlagda klostren (ibid).

Förutom källare som nyttjades som ”tjuvkällare” fanns i första våningen förstugor och en rymlig stentrappa. På övervåningen fanns stora rådhusalen, förmak och arkiv samt en rymlig sal (civilarrest). Dessutom fanns ytterligare rum för rådhusets tillhörigheter. Utöver de första ritningarna hade flera mellanmurar tillkommit vid rumsindelningen av huset. Åt kyrkogårdssidan fanns på den nedre våningen stadsskolan med särskild ingång från kyrkogården. Stadsskolan var inhyst i byggnaden fram till år 1870 (ibid).

Genom åren har rådhuset genomgått flera förändringar varför allt mindre av dess ursprungliga karaktär invändigt finns kvar. Skänninge rådhus förklarades som byggnadsminne 1968. I stora drag återstår den ursprungliga rumsindelningen, källartrappa och entré, dörrar, socklar, foder och lister. I övrigt finns flera olika stilar från 1900-talet representerat i ytskikten, beslag, snickerier m m (ibid).

Figur 3. Plan över bottenvåningen av Skänninge rådhus. Skala 1:200.

Idag disponeras rådhuset av bl a Mjölby/Skänninge turistbyrå. I byggnaden finns även ett stadsmuseum och rådhusalen används för sammankomster, föredrag mm.

Syfte

Syftet med förundersökningen var att i så stor utsträckning som möjligt undvika att äldre murar, kulturlager eller andra lämningar kom till skada vid ingreppen.

Om lagskyddade lämningar påträffades skulle de undersökas, dokumenteras och om möjligt funktionsbestämmas samt dateras.

Metod och dokumentation

Ytskikten såsom golv och lister avlägsnades av entreprenören (kontaktperson Jeje Engström). Därefter vidtog handrensning. En mur framkom under arbetet. Denna sopades ren och två gropar grävdes intill muren för att få en uppfattning om dess konstruktion, funktion och eventuell datering. De två groparna grävdes för hand till ett djup av ca 0,80 m under undersökningsnivå.

Ritningar, profil och plan i skala 1:20, upprättades i samband med förundersökningen.

Dokumentationsmaterialet i form av ritningar förvaras på Östergötlands museum.

Resultat och tolkning

Vid undersökningen av underliggande golvmaterial i ett av rummen i Skänninge rådhus framkom en mur (A1) på ett djup av ca 0,05 m. Den påträffades i nord-sydlig riktning och bestod av större stenar (0,20-0,40 m) med mindre stenar liggandes emellan. De större stenarna vilade på ännu mindre stenar lagda som ett underlag. Muren låg i ett mycket torrt raseringslager (L1) med inslag av tegel, kol och kalkbruk. Muren har troligen inte varit uppbyggd med kalkbruk.

Två gropar grävdes intill muren till ett djup av 0,80 m. Detta utfördes för att kunna fastställa murens konstruktion, funktion och eventuell datering. Under muren som var bevarad till en höjd av ca 0,30 m vidtog ett lager (L2) innehållande tegelkross, kalkbruk och mindre stenar. Lagret var upp till 0,50 m tjockt. Under detta fanns orörd sand (L3) på ett djup av ca 0,80 m under undersökningsnivå (figur 5).

Den planerade sänkningen av golvet med 0,30 m fick ändras till att endast omfatta 0,10 m. Denna åtgärd beslutades för att muren skulle kunna ligga kvar orörd.

I den nordöstra delen av muren framkom ett tunnvalvt källartak (A2). Tegelstenarna var 7,5x15x27 cm i storlek. Även denna konstruktion krävde att de planerade ingreppen blev så grunda som möjligt för att inte rasera välvningen.

Muren utgör troligen resterna efter en grundmur till en äldre vägg. Om denna vägg tillhört de äldre versionerna av de rådhus som brunnit ner eller om det rör sig om en tidigare innevägg i det nuvarande rådhuset gick inte att avgöra. En genomgång av det äldre kartmaterialet över Skänninge visar att det ej är så detaljerat att det framgår vilken vägg det rör sig om. Runt kyrkogården har det funnits en avgränsning som på 1700-talet gick strax utanför den södra rådhusväggen.

Referenser

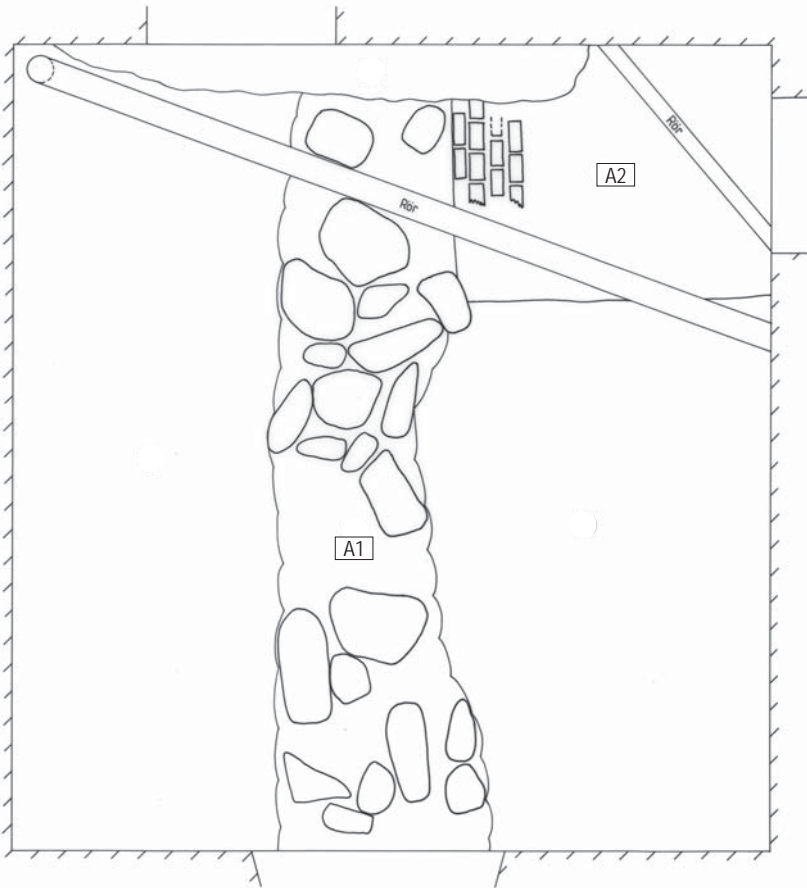
Tryckta källor

Feldt A-C. 2004. *Före staden. Preurbana lämningar i Skänninge*. C-uppsats. Institutionen för Arkeologi och Antik historia, Uppsala Universitet.

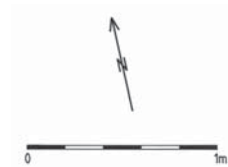
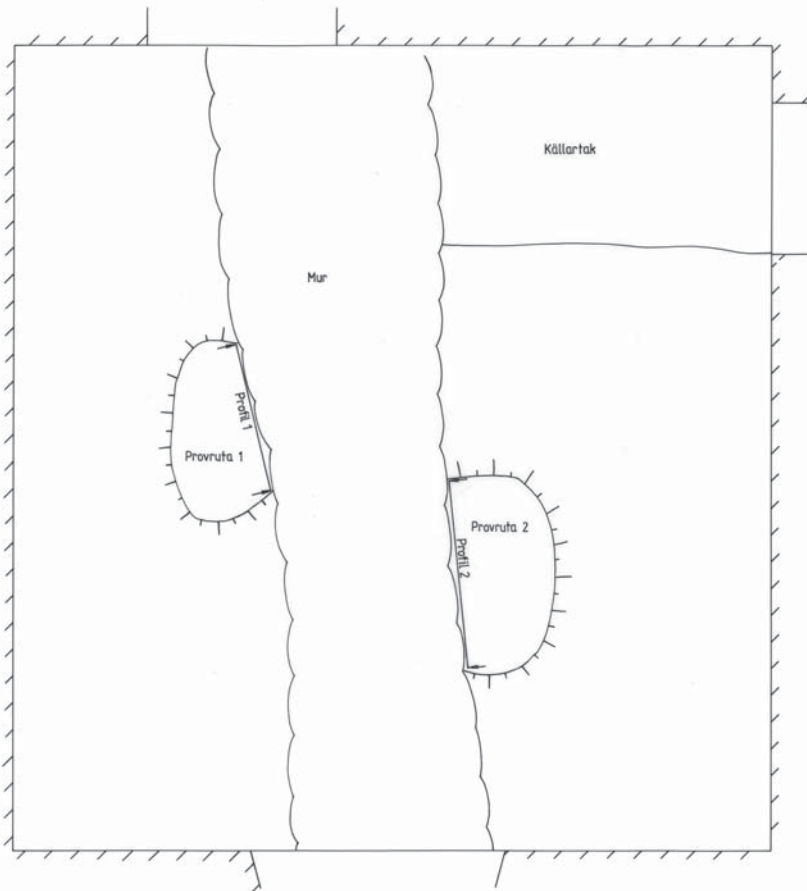
Hasselmo M. 1983. *Skänninge, Medeltidsstaden 40*, Riksantikvarieämbetets och Statens Historiska Museer. Rapport. Stockholm.

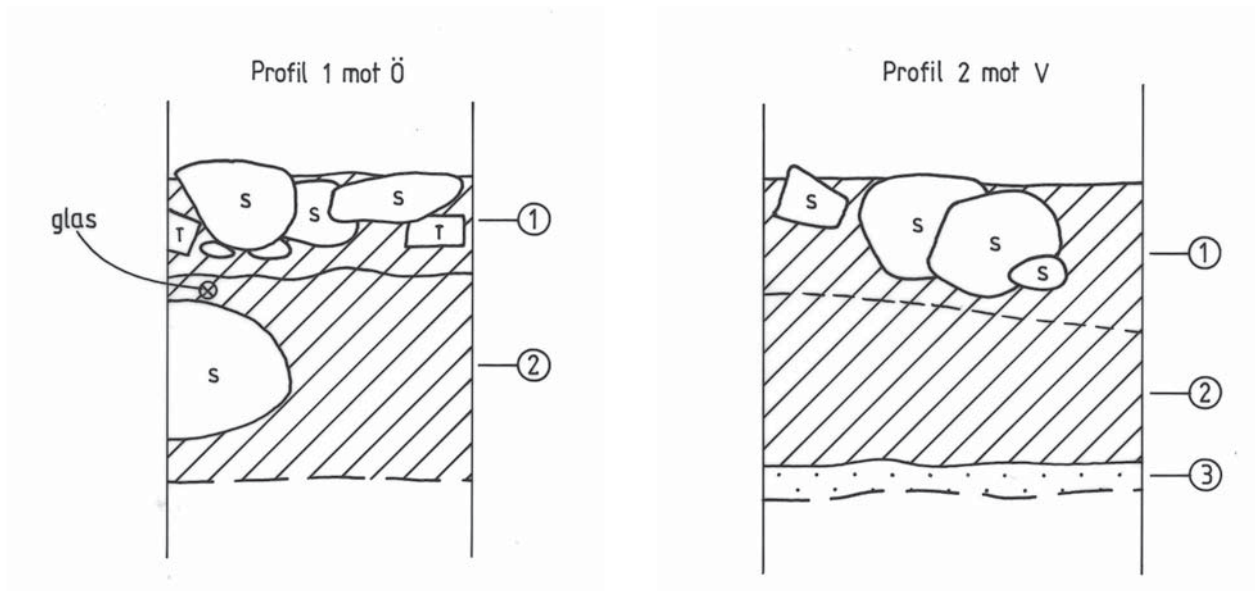
Övriga källor

Mathiasson. B. 1995. *Skänninge Rådhus. Åtgärdsprogram. För in- och utvändiga arbeten*. Mars 1995. Börje Mathiasson arkitektkontor AB. Linköping.

Figur 4. Överst planritning med de påträffade anläggningarna, A1 - mur och A2 - vävt källartak.
Nederst planritning visande var de två provrutorna grävdes och var profilerna ritades.
Skala 1:40.

Figur 5. Profiler från provruta 1 och 2 (för lagerbeskrivning se kapitlet Resultat och tolkning). Skala 1:20.

Tekniska uppgifter

Lokal	Skänninge Rådhus
Socken/Stad	Skänninge stad
Kommun	Mjölby
Län och landskap	Östergötland
Fornlämning	RAÄ 5, 14
Ekonomiska kartans blad	085 41 (8F 4b Skänninge)
Koordinater	X6474903, Y1457977
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning
Länstyrelsens dnr	-
Länstyrelsens handläggare	Jan Eriksson, Bengt Häger
Länstyrelsens beslut	mundligt
ÖLM dnr	361/97
Uppdragsgivare	Länstyrelsen i Östergötlands län
Kostnadsansvarig	Länstyrelsen i Östergötlands län
Projektledare	Marie Ohlsén
Personal	biträde Lasse Norr
Fältarbetstid	97-04-15
Totalt undersöktes	15 m ²
Fynd	Nej
Foto	Nej
Analyser	Nej
Grafik	Lasse Norr
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

Ur allmänt kartmaterial
ISSN 1403-9273

© Lantmäteriverket MS2008/06551
Rapport 2012:32 © Östergötlands museum

Med anledning av planer på att sänka ett golv inne i Skänninge rådhus utförde Östergötlands länsmuseum i april 1997 en arkeologisk förundersökning. Ytskiktet avlägsnades av entreprenören. Därefter handrensades ytan och två mindre ytor grävdes intill en framrensad mur.

Muren utgör troligen resterna efter en grundmur till en äldre vägg. Om denna vägg tillhört de äldre versionerna av de rådhus som brunnit ner eller om det rör sig om en tidigare innervägg i det nuvarande rådhuset gick inte att avgöra. Inget annat av arkeologiskt intresse framkom förutom utfyllnadsmassor bestående av tegelkross, kol och kalkbruk.